

İdris Şükürlü.
Əməkdar jurnalist

O, xalqın dinc əməyinin keşiyində durmaq üçün əsgər getmişdi. Ağına da gəlməzdi ki, əsgərliyinin iyirminci ayında, sakit bir iyun günündə həyəcan signalı qorxunc müharibənin başlanmasını xəbər verəcəkdir. Bu zaman o, Çerkassk vilayətinin Kremenchuq şəhərində xidmət edirdi. Onları Belorusiyaya göndərirdilər. Qərbi Dvina çayından düşmənin keçməsinin qarşısını almaq üçün. Faşistlərə qarşı ilk döyüş də burada oldu.

...Səhərin gözü açılar-açılmaz faşistlər güclü qüvvə ilə hücumla keçdilər. Döyüş meydanının bir tərəfli məşəklik, bir yanı düzənlik idi. Faşist artilleriyası və aviasiyası buraya tonlarla mərmə tökdü. Sonra hitlerçilər göründülər. Minemyotçu Əbutalibin sərrast atəşi ilə faşistlərin iki maşını yandırıldı. Ancaq onun da köməkçisini vurdular. Axşamçağı almanlar Lovat çayını keçib sağ cinahdan irəliləməyə başladılar. Müdafiə xəttinin ön sıraları seyrəlirdi, çoxlu yaralı vardı. Əbutalib bu zaman ağac-torpaq nöqtəsində idi. Top-tüfəng, mərmə səsindən qulaq tutulur, pulemyotlar şaqqıldayırdı. Düşmən dzotu görmüşdü. Kiçik təpənin dalından bir dəstə faşist səs-küy sala-sala Əbutalibə sarı gəlirdi. Onları saydı, iyirmi nəfər avtomatçı idi. Faşistləri yaxına buraxdı. Arada məsafə 50-60 metr olanda avtomatdan yayılım atəşi açdı. Əl qumbaralarını atdı. On beş faşist yerə sərildi, qalanı qaçdı. Ətrafına baxdı, yoldaşlarından kiməni görmədi. Gözlənilmədən onun yaxınlığında qumbara partladı. Aləm gözündə qaraldı, qulaqları batdı, ayaqlarındakı şiddətli ağrıya dözməyib huşunu itirdi. Müdafiə qurğusunun taxta-puşu üstünə düşdü.

Partizan Anatoli kimdir?

İnsan çətinliyə düşəndə nədənsə keçmişə boylanır, doğma yerləri, yaxın adamları xatırlayır. Lerik qəsəbəsinin Penkiyə məhəlləsi gözlerinin önünə gəldi. Üstü kirəmidli evlərində keçirdiyi günlər, rəngbərəng xalığa bənzər bağ-bağatı, ağacın dibində pıçhapıqla qaynayan samovar, padnosda yemək gətirən anasını, atasını, həmyaşıd dostlarını xatırladı. Kövrəldi, qəhərləndi. Görəsən o günlərə birdə qovuşa biləcəkmik? Sağ-salamat qayıdıb ayaq izləri qalmış bərəkətli çöllərdə yenidən gəzib-dolaşa, dəryazla ot biçə, sünbül yığa biləcəkmik? Axı, dinc adamlara qənim kəsilən bu amansız müharibə haradan çıxdı? Allah axırını xeyir eləsin...

Xəyali səyahət başa çatdı. Görəsən bu vəziyyətdə onu hansı aqibət gözləyirdi. Dağılmış taxta-puşun, daş-kəşəyin əhatəsində qalıb ölümün yolunu gözləyəcək, yoxsa Allahın ona rəhmi gələcək, sağ qalmaq üçün ona bir nicat verəcəkdik...

Əbutalib Lerik qəsəbəsində boya-başə çatmışdı. On dörd yaşı tamam olmamış atası Həzi vəfat etmiş, o, yeniyetmə yaşlarında Lənkəran-Lerik yolunun tikintisində fəhlə işləməli olmuşdu. 1939-cu ilin sentyabrında Qızıl ordu sıralarına könüllü getmişdi. Əbutalib sonralar öyrənəcək ki, ondan sonra qardaşları Aşurla Mənsur da səfərbərliyə alınıb, müharibəyə göndəriliblər. Evdə iki bacısı qalır. Onlar Aşurun "qara kağız"ını alırlar. Qvardiya əsgəri Aşur Cavadov 1949-cu il mart ayının 26-da həlak olmuşdu. Məzarı Kiyev vilayətinin Poleskoe şəhərinin Tserabulin kəndinin şimal-şərqi-nin bir kilometrliyindədir.

İndi isə... Faşistlər atəş nöqtəsinin susduğunu, heç bir səs-səmir çıxmadığını görüb getmişdilər. Əbutalib dörd gündən sonra özünə gəldi. Sanki bir neçə günlük yuxudan ayıldı. Ayaqları bərk ağrıyırdı. Üz-gözü, çənəsi qana bulaşmış, dodağı şişmişdi. Əvvəlcə dodağındakı qəlpə parçasını çıxarıb atdı, sağ gözünün qanını təmizlədi, amma görmürdü. Sol ayağına yeddi, sağ ayağına isə altı qumbara

qəlpəsi dəymişdi. Başı yarılmış, qulaqları batmışdı. Çoxlu qan itirdiyindən taqəti qalmamışdı. Bütün bədəni qızdırmadan od tutub yanırdı. Daha bir gün ötdü. Yenidən ayılında ətrafına baxdı. Döyüş yoldaşlarının meyitini görəndə sarsıldı.

Gözləri Alyoşaya dikildi. Alyoşa Əbutalibə söz vermişdi ki, əgər sağ qalsa onlara qonaq gedəcək, müharibənin ağır-acılarını xatırlayıb Allaha şükür edəcəklər. Əbutalibi yandıran bu idi ki, Alyoşanın arzuları ürəyində

qaldı. O, çox qorxmaz və cəsarətli əsgər idi. Sərrast atəşi ilə faşistlərə qənim kəsilmişdi. Onun nişangahından düşmən qurtula bilmirdi, məhv etdiyi hitlerçilərin sayını itirmişdi. Əbutalib Alyoşanın qurbana çevrilməsi ilə heç cür razılaşa bilmirdi...

Təxminən yüz metr aralıda kiçik ev vardı. İçərisi bom-boş idi. Qapı-pəncərələrini faşist piyadaları sındırmış, müxtəlif əşyaları evin ortasına dağıtmışdılar. Əbutalib buraya özünü güclə çatdırdı. Döşəməyə yığılıb bayıldı.

...Həndə hox!

Əbutalib bilirdi ki, bu almanca "əllər yuxarı" deməkdir. Əllərini tərpətməyə heyi qalsaydı güllələyərdi bu uzundraz faşisti. Alman getdi.

Çox keçməmiş iki nəfər əsirlə qayıtdı. Onlar Əbutalibi xərayə qoyub, fa-

şistin işarəsi ilə aparmağa başladılar.

Bir sutkadan sonra onları Belorusiyanın Polotsk şəhərinə gətirdilər. Sağlam əsirləri harasa apardılar. Əbutalibi xəstəxanada saxladılar. Təsədüfən-təsədüflə həkim gəlib yaralılara baxırdı.

...Gecə yarı olmuşdu. Ayaqyoluna getmək bəhanəsi ilə o, nəzarətçidən icazə alıb, çölə çıxdı. Azca aralıda yerləşirdi. Üstü açıq idi. Orada iki-üç dəqiqə yubandı. "Əbutalib, fürsətdir, qaç, qurtar, sonra gec olar", - deyər qə-

rar verdi. Ətraf daş hasara alınmışdı. Hündürlüyü iki metr olardı. Əbutalib böyük cəldliklə divarı aşdı. Aşan kimi də şappıltı ilə çirkab suya düşdü. Düşərgədən aralanan kimi sanki ona yeni qüvvət gəldi, qanadlandı. Şəhərin kənarındakı birmərtəbəli evin qapısını döydü. Qoca bir kişi çölə çıxdı. Əbutalibin təhər-töhüründən bildi ki, o, əsirlikdən qaçıb.

-Hardansan, sənə nə lazımdır?-soruşdu

Nə lazım olduğunu demədi Əbutalib.

-Qafqazdanam,-dedi.- Almanlar mənə əsir almışdılar, güclə qaçıb canımı qurtardım.

-Hə, oğlum, keç içəri. Mənim də oğlanlarım cəbhədə vuruşur, amma yerlərini bilmirəm.

Qoca Əbutalibə yemək, şalvar, kürk bir də nimdaş kepka, çəkmə verdi. Əbutalib pay-piyada, gizli yollarla Orşdan, Mogilyovdan keçib Jlobin şəhərinin həndəvərinə çıxdı. Eşitdi ki, bu yerlərdə partizanlar var. Əbutalibin də məqsədi onlara qoşulmaq idi. Soruşub Streşin rayonunun Zaxarov kəndinə gəldi. Polotsk şəhərindən çıxdığı vaxtdan bir aydan çox keçirdi. Ayaqlarındakı yaralar qaysaq bağlamışdı. Hər dəfə çirkli yaralarından kiçik qəlpələr çıxırdı.

Kənddə yaşlı bir kişinin evinə gəldi. Ev sahibi Əbutalibin arıq, tük basmış sifətinə baxıb onu yedizdirdi. Sözsöhbət başlandı. Əvvəlcə bir-birinə etibar etmədilər. Sonra sözləri tutdu.

-Partizanlar bu günlərdə kəndə qayıtmalıdır. Oğlum Pavel də gələcək.

Əbutalib çox sevindi, gözlərinə işıq gəldi, inamı artdı.

-Nə yaxşı oldu, Naum baba, mən də onunla gedərəm...

Təxminən bir həftə sonra partizanlar kəndə gəldilər. Naum Pavelə dedi ki, Anatolidən (Əbutalib deməyə dili yatmırdı) muğayət olsun. İgid və etibarlı oğlana oxşayır. Həmin gündən, yəni, 1943-cü il aprelin 1-dən partizanlara qoşuldu.

Bəli, Əbutalib Cavadov partizanlara qoşulanda onu "Anatoli" deyər gizli adla çağırırdılar. Qalın meşələri özünə məskən seçmiş qorxmaz partizanların faşizm üzərində qələbə çalmasında rolü əvəzsizdir. İtaliyada, Fransada, Yuqoslaviyada əsl igidlik göstərmiş Mehdi Hüseynzadəni, Mirdaməd Seyidovu xatırlayaq. Onlardan biri qəhrəmancasına həlak olmuş, digəri isə sağ qalmış, uzun müddətdən sonra göstərdiyi həqiqi şücaətinə qiymət verilmişdi...

Əbutalib (Anatoli) Cavadov Qomel vilayətində Çapayev adına briqadanın Qastello adına dəstəsinə belə daxil oldu. Partizanlar qalın meşədə məskən salmışdılar. Dəstə get-gədə böyüyürdü. Burada müxtəlif qardaş xalqların nümayəndələri vardı. Partizan dəstəsi düşmən arxasında cəsarətlə və fəal işləyir, dəmir yollarını,

hərbi sursat anbarını dağıdır, döyüş istiqamətini öyrənir, "dil" ələ keçirirdi. Faşistləri gözüm-çıxdıya salır, əsir alınmış sovet adamlarını azad edir, döyüş ləvazimatı və ərzaq ələ keçirirdilər. Partizanlar böyük torpaqla həmişə əlaqə saxlayır, yeni tapşırıqlar alırdılar.

... Növbəti əməliyyat planında Buda-Koşelovo rayonunda dəmir yolu stansiyasında relsləri dağıtmaq vəzifəsi dururdu. Signal saxıl olmuşdu ki, səhər almanlar qatarla cəbhəyə ərzaq və hərbi sursat göndərəcəklər. Onların planı pozulmalıdır. Pavel, Anatoli, Momontov, tatar Xadibulin də əməliyyat keçirməyə gedənlərin arasında idilər. Qaranlıqda yola düşdülər. Lazımi dəmir yolu keçidlərini minaladılar. Səhərisi gün faşist qatarı buradan keçərkən göyə sovruldu. Bu zaman isə partizanlar növbəti əməliyyatlar barədə düşünür, alınmış məlumatları təhlil edirdilər...

1944-cü ilin yayında düşmənin Jlobin qruplaşması darmadağın edildi. Qomel düşməndən təmizləndi. Həkim komissiyasından sonra Əbutalib Cavadov səhhətinə görə ordudan tərxis edildi. O, Qomel şəhərində hərbi yanğın bölməsində qulluq etməyə başladı. Səkkiz ay Moskvada oxudu. Sol budundan qəlpə parçasını Orexovo-Zuyevovo şəhərindəki xəstəxanada çıxartdılar. Sağalılıb Qomelə qayıtdı. Yanğından mühafizə dəstəsinə rəhbərlik etdi.

Əbutalib (Anatoli) Cavadov doğma Lerikə qələbəmizdən bir neçə il sonra qayıtdı. Rayon daxili işlər şöbəsi yanında mühafizə bölməsində çalışdı. Tez-tez məktəblilərin qonağı oldu, onlara xatirələrini danışdı.

Mərhum Əbutalib Cavadovun döyüş xidmətləri yüksək qiymətləndirilib. Onun sinəsində II dərəcəli Vətən müharibəsi ordeni, II dərəcəli xüsusi "Vətən müharibəsi partizanına", "1941-1945-ci illərdə Böyük Vətən müharibəsində Almaniyaya üzərində qələbəyə görə" və digər medallar igidlik və cəsurluğun rəmzi kimi parlayırdı.